

KAFKA EN TRANSFORMACIÓN

Poética y recepción en los
contextos español, catalán
e hispanoamericano

Anna Montané Forasté, Heidi Grünewald,
M. Loreto Vilar (eds.)

Kafka en transformación

Poética y recepción en los contextos español,
catalán e hispanoamericano

Anna Montané Forasté
Heidi Grünewald
M. Loreto Vilar

Dades CIP recomanades per la Biblioteca

CIP 830¹⁹*(KAFKA) KAF

Kafka en transformación : poética y recepción en los contextos español, catalán e hispanoamericano / Anna Montané Forasté, Heidi Grünewald, M. Loreto Vilar. – Girona : Documenta Universitaria, marzo de 2026. – 1 recurs en línia (275 pàgines)
Conté: La poética kafkiana de la pregunta / Yvonne Al-Taie ... – Textos en castellà i en català. – Descripció del recurs: 18 maig 2026
ISBN 978-84-9984-746-7

I. Montané Forasté, Anna, editor literari II. Grünewald, Heidi, editor literari III. Vilar Panella, M. Loreto, editor Literari IV. Contenidor de (Obra): Al-Taie, Yvonne. Poética kafkiana de la pregunta 1. Kafka, Franz, 1883-1924 – Traduccions al castellà – Història i crítica 2. Kafka, Franz, 1883-1924 – Traduccions al català – Història i crítica 3. Kafka, Franz, 1883-1924 – Influència 4. Kafka, Franz, 1883-1924 – Crítica i interpretació 5. Llibres electrònics

CIP 830¹⁹*(KAFKA) KAF

Esta publicación ha sido financiada por el Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades (Proyecto de investigación PID2021-125817OB-I00).

Corrección del texto original: las editoras
Diseño de la cubierta: Documenta Universitaria
© de los textos: de sus autores y autoras
© de la edición: Documenta Universitaria®
www.documentauniversitaria.com
info@documentauniversitaria.com
Documenta Universitaria® d'Edicions a Petició, SL

ISBN: 978-84-9984-746-7
DOI: 10.33115/b/9788499847467

Girona, mayo de 2026

Los textos e imágenes publicados en esta obra están sujetos —excepto que se indique lo contrario— a una licencia Creative Commons de tipo Reconocimiento-NoComercial (BY-NC) v.4.0. Se puede copiar, distribuir y transmitir la obra públicamente siempre que se cite el autor y la fuente y no se haga un uso comercial. La licencia completa se puede consultar en: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.es>

**Documenta
Universitaria**

@DocUniv
documentauniversitaria.com

Índice

Presentación	7
Anna Montané Forasté, Heidi Grünewald, M. Loreto Vilar	

I POÉTICAS

La poética kafkiana de la pregunta	17
Yvonne Al-Taie	
Espacios de inmersión: la poética kafkiana de la atención.....	33
Carolin Duttlinger	
«Símbolos inservibles para la vida cotidiana»: Kafka y las lecturas metafóricas	49
Marisa Siguan	

II LECTURAS

Sobre el infinito, la culpa y el poder. Lecturas de Kafka en Walter Benjamin, Jorge Luis Borges y Francisco Ayala.....	67
Daniel López Fernández	
Una larva en el inframundo. <i>La metamorfosis</i> de Kafka en la filosofía de María Zambrano.....	83
Marc Arévalo Sánchez	
Diáfora, reterritorialización y prosopopeya en Franz Kafka y Antonio Di Benedetto.....	95
Javier Sánchez-Arjona Voser	
Elementos kafkianos en la novela <i>El cuarto de atrás</i> de Carmen Martín Gaité.....	111
Francisca Roca Arañó	

Variaciones sobre «Un cruzamiento». Gustavo Martín Garzo y Franz Kafka.....	127
Anna Montané Forasté	
<i>Bartleby y compañía</i> : Enrique Vila-Matas lee a Kafka.....	143
Inge Stephan	
Sobre el montaje <i>Metamorfosis</i> , de La Fura dels Baus.....	155
Àlex Ollé	

III TRASLADOS

Kafka a l'ús d'una petita nació.....	169
Josep Murgades	
«Kafka és un autor clar i confús alhora». Una conversa amb el traductor Joan Ferrarons i Llagostera.....	189
Jordi Jané-Lligé	
Otro laberinto: la traducción de la obra de Kafka.....	205
Adan Kovacsics	
En los abismos de la palabra: acerca de la (im)posibilidad de traducir a Franz Kafka.....	217
Isabel Hernández	
El olvido del olvido: «Muttersprache» y «Jargon» en Kafka y sus traducciones.....	231
Juan de Miquel	
Margarita Nelken, primera traductora de Kafka a la lengua española.....	249
Elisa Martínez Salazar	
Las autoras y los autores.....	269

Kafka a l'ús d'una petita nació

Josep Murgades

Sobre el present títol

És l'aquí proposat un títol que remet de manera inequívoca a l'entrada que llegim en els *Tagebücher 1910-1923* de Kafka amb data 25.XII.1911:

Das Gedächtnis einer kleinen Nation ist nicht kleiner als das Gedächtnis einer großen, es verarbeitet daher den vorhandenen Stoff gründlicher. Es werden zwar weniger Literaturgeschichtskundige beschäftigt, aber die Literatur ist weniger eine Angelegenheit der Literaturgeschichte als Angelegenheit des Volkes, und darum ist sie, wenn auch nicht rein, so doch sicher aufgehoben. Denn die Anforderungen, die das Nationalbewußtsein innerhalb eines kleinen Volkes an den einzelnen stellt, bringen es mit sich, daß jeder immer bereit sein muß, den auf ihn entfallenden Teil der Literatur zu kennen, zu tragen, zu verfechten und jedenfalls zu verfechten, wenn er ihn auch nicht kennt und trägt (Kafka, 1980: 131).

Aquesta remarca de Kafka, amb la subsegüent amplificació teòrica (Kafka, 1980: 131s.), no va ja passar desapercebuda a Ricard Torrents (1965: 89, n. 12), que, després de fer avinent que «en els anys de batxillerat i d'universitat [Kafka] participà amb poc entusiasme en reunions de socialistes txecs», subratlla que «més interès sentí pel moviment ídisx [*sic*], al qual dedicà un assaig remarcable, amb el títol “Sobre la literatura de les nacions petites”.»

Al marge de si, com aventura Ricard Torrents, en qui prou òbviament pensava Kafka era en la literatura escrita en la llengua germànica històricament parlada pels jueus asquenasites: el jiddisch (ara transcrit: ídix), el fet és que el raonament de Kafka al respecte resulta ben aplicable al cas de la literatura catalana.

Així, Ackermann (1990: 173), pel seu compte, reproduïx les dues primeres frases del passatge de Kafka adés citat, qualificant-les com «den Katalanen

unvergeßlichen Worte», i ho fa a tall de conclusió del capítol que dedica a fer el resseguiment de la recepció catalana de Kafka durant el franquisme.

En l'endemig de l'un i de l'altre (i fins als nostres dies), qui més circumstanciada atenció hi ha parat és Jordi Llovet (1979 i 1981b).

Aquest pren en consideració la totalitat del text de Kafka al·ludit, però no ho fa tant en relació amb el jiddisch, com tampoc amb la literatura txeca dins el molt més ampli context germànic, sinó que l'interpreta en clau personal, biogràfica, de Kafka, atès que, segons Llovet (1979: 12), «Kafka no escribió su programa sobre las pequeñas literaturas nacionales para ofrecérselo a un pueblo del que se hallara [*llegiu*: hallaba] desvinculado, sino pensando en sí mismo, tratando una vez más —en su más neta línea de aspiraciones y deseos imposibles— de hallar compañía, sostén, amistad y contexto en algún lugar concreto y de límites visibles, en algún territorio acotado».

És també el mateix Llovet (1981b) qui, després d'inferir coherentment del text en qüestió que, segons Kafka, «tales literaturas “menores” no comportan, en suma, más que ventajas», acabava interpel·lant el context cultural nostrat: «...la gran lección que Cataluña puede sacar hoy todavía de la literatura kafkiana: una literatura “menor” no tiene porque ser una literatura timorata, endeble o eternamente apresurada, sino todo lo contrario».

K. en traduccions catalanes

En qualsevol cas, allò de què aquí es tracta és de fer un mínim resseguiment (gens exhaustiu doncs) de traces significatives de l'obra de Kafka en la tasca de traductors, de crítics i de creadors en la literatura catalana.¹ Amb el benentès que totes tres activitats, des de l'especificitat respectiva, acostumen a transcórrer ben de bracet, essent sovint com són indestriablement complementàries.²

Tenim, doncs, baldament sigui per raó de precocitat cronològica, tot un Carles Riba traduïnt, ja el 1924, la narració de Kafka *Ein Brudermord* («Un fratricidi»),³ on apareix sota l'indicatiu epígraf de «Literatura expressionista».

1 Val a dir que la present contribució, com qualsevol altra que es vulgui emprendre sobre el particular, és deutora en part gens negligible de l'estudi d'Ackermann (1990).

2 A remarcar com és d'habitual —més que en altres tradicions culturals?— que els traductors catalans, si més no els de Kafka, acompanyin llur feina d'un pròleg on també es prodiguen com a lectors de l'obra anostrada (veg. més avall).

3 A la revista *La mà trencada*, núm. 4 (24.12.1924), 64 i 66. Reproduïda després a *Els Marges*, núm. 7 (juny 1976), 57s., i reeditada més recentment, el 2013, per Edicions Cal·lígraf de Figueres. Aquest «Ribas Pioniertat», en paraules d'Ackermann (1990: 156), és tanmateix desconegut de l'altrament completa i útil monografia de Birgit Friese *Carles Riba als Übersetzer aus dem Deutschen* (Frankfurt del Main: Verlag Peter Lang, 1985).

Una aportació, aquesta de Riba, que va ser «probablement la primera como recepció en la península del legado kafkiano», segons suggeria Izquierdo (1983:35),⁴ el qual, després d'un breu apunt sobre traduccions catalanes posteriors, n'extreia «la continua dedicación a Kafka que, en su tejido cultural cotidiano, ha representado siempre Barcelona de alguna manera» (1983:35).

Una flor, tanmateix, que no va fer bo i cap gaire estiu. Com a molt, una columna de Focius (1935), reveladora de la curiositat extramurs enllà de qui n'és autor (J.V.Foix), es feia ressò de Kafka a partir del que n'havia llegit —i del que en glossava— en un crític italià, Francesco Orlando, i en un de francès, Félix Bertaux, tot inferint-ne, de manera ben genèrica, que «el valor de l'obra de Kafka és principalment humà».

I, encara, en l'únic número aparegut de la revista *Aplec* (abril de 1952),⁵ hi sortia la traducció catalana d'«Un metge de poble» (3-5),⁶ precedida d'una breu explicació introductòria a càrrec de J[acques] Mettra,⁷ de qui, gràcies a la Viquipèdia, sabem que era professor de l'Institut Francès de Barcelona des del 1949 fins al final de la dècada dels anys cinquanta.

De l'erm d'aquesta «difícil recepció», en fa Llovet (1981a) responsable, primerament, a «el hecho que el alemán es una lengua poco conocida en nuestro país» (circumstància encara prou vigent per desgràcia avui dia); i, segonament, en una formulació més el·líptica que no caldria, al fet que «todas las recepciones de literatura extranjera quedaron, en 1939, colapsadas en Cataluña».

Doncs sí. O més aviat: brutalment i especialment reprimides. Com bé assentava Maria Josepa Gallofré (1991: 263): «les “normas restrictivas

4 Suposició que trobem corroborada per Sánchez Zapatero (2016: 2) i, sobretot, per Ródenas de Moya (2016: 4), quan escriu: «La primera traducción de Kafka en España fue madrugadora, se publicó a los seis meses del fallecimiento de[] escritor, en diciembre de 1924, en versión catalana del poeta Carles Riba», el qual, sempre segons Ródenas de Moya, hauria llegit la narració al·ludida, compresa dins *Ein Landarzt* (1919), «durante su estancia en la Universidad de Múnich el primer semestre de 1922, donde fue alumno de Karl Vossler en varias materias y con el que trabó una relación amistosa que duraría muchos años». El mateix autor afegeix a continuació que «unos meses más tarde, *Revista de Occidente* ofrecía, en dos números consecutivos, los de junio y julio de 1925, una temprana y anónima traducción de *La Metamorfosis*, la primera que se hacía de ese relato crucial».

5 Sobre aquesta publicació i sobre com va sucumbir en mans de la censura franquista, veg. Bacardí, (2019: 81-90).

6 Publicada anònimament, «va responsabilitzar-se'n» Maria Dolors Orriols, «que sempre va assegurar que era la primera de Kafka publicada a l'Estat durant la postguerra» (Bacardí 2019: 83).

7 On aquest, a propòsit dels «relats simbòlics» de Kafka, deia encertadament que hi «trobem moltes significacions possibles; sense excloure'n cap, remarcuem aquest immens esforç espiritual de viure sense il·lusions i condensadament el destí de l'home, exiliat dins d'una vida, en un món ple de misteris i de terrors».

en materia de idiomas regionales” recolzaven de forma prioritària —dins l'àmbit de la “*creación literaria*”— en la prohibició de traduccions».

De manera que Josep Maria Castellet (1987: 52) sentenciava rotundament que «el general Franco no havia pogut eliminar definitivament la llengua catalana, però n'havia provincianitzat l'ús i la lectura. No perquè els nostres autors fossin provincians, sinó, òbviament, perquè havia aconseguit de reduir les fronteres lingüístico-culturals catalanes a uns àmbits mínims».

A començaments de la dècada dels seixanta, però, atesa «la tolerància que alguns dels homes forts del govern de Madrid propugnaven a fi de donar a l'estranger una imatge fictícia de llibertat i de pluralisme [...] amb una cínica intenció de demostrar que el català no era perseguit i gaudia de bona salut» (Massot i Muntaner, 2016a: 7), és que, el 1963 concretament, «cessaren les darreres mesures discriminatòries respecte a les traduccions catalanes», i així, doncs, «el volum de les traduccions gairebé triplicà el de l'any anterior» (Bacardí, 2012: 51).⁸

És llavors en el marc d'aquesta nova dinàmica que la recepció de Kafka en la llengua del país assoleix ja unes cotes pròpiament remarcables, homologables amb les de qualsevol altre gran context cultural.

N'és la primera fita la traducció d'*El procés* (1966) a cura de Gabriel Ferrater.⁹ Motiu perquè el crític Joan Triadú n'aclami l'aparició amb un article de títol ja més que explícit: «Sobre l'oportunitat de llegir Kafka avui» (*Serra d'Or*, novembre de 1966, 47-49).¹⁰ Segueixen després la d'*El castell* (1971), obra de Lluís Solà i Sala; la de la *Carta al pare* (1974), de Ricard Torrents; *Cartes a Milena* (1975), de Lluís Solà i Sala; la de *La transformació* (1978) de Jordi Llovet; la de les *Narracions completes* (amb exclusió d'aquesta última, 1982) de Josep Murgades.¹¹

8 En la biografia d'un dels empresaris d'aquella represa, Joan B. Cendrós, llegim: «Era un moment d'una gran empremta editorial. Poder editar aquells noms internacionals, Miller, Moravia, Kafka, que per culpa de la censura no es podien editar en castellà, però que arribaven traduïts de Sud-amèrica, i nosaltres miràvem de trobar la manera de tenir la possibilitat de fer-ho en català» (Sinca, 2016: 405).

9 Segons Ackermann (1990: 158), després d'una primera fase en la recepció catalana de Kafka, caracteritzada per la controvèrsia entorn del concepte d'absurd a França, de Camus fins a Ionesco, «setzt dann mit Ferraters *Procés* eine zweite Phase ein, die vom Streben nach einem unmittelbaren, philologisch gesicherten Zugang zu Kafkas Werk geprägt ist und die Indienstellung Kafkas als Zeugen für philosophische Konzeptionen anderer einzudämmen sucht».

10 En la mateixa línia, només que més de mig segle després, vegeu: Fèlix Edo Tena, «Franz Kafka, la persistent vigència d'un clàssic modern», *Serra d'Or* (febrer de 2024, 44 i 46).

11 A ponderar també, en l'endemig, el compendi divulgatiu *Franz Kafka en els seus millors escrits* (Editorial Miquel Arimany: 1976), amb apunts de lectura escrits per Albert Tugues, Àlex Broch, Ricard Torrents, Miquel Porter Moix i Miquel Arimany, així com amb reproducció de fragments traduïts d'*Un metge de poble*, d'*El procés*, d'*El castell*, del *Dietari* i de les *Cartes*.

I així en un sostingut contínuum fins als nostres dies (Francesca Martínez, Heike van Lawick, Joan Fontcuberta, Feliu Formosa, Clara Formosa Plans, Guillem Calaforra, Carme Gala, Pilar Estelrich, Anna Punsoda, Joan Ferrarons, ...) i de què ja no es fa aquí detallat esment.

Presentacions i representacions de K. en català

En moltes d'aquestes aportacions, i com ja s'ha apuntat més amunt, el torsimany s'hi desdobra igualment en crític lector a les pàgines amb què sol fer la presentació de l'obra.

En un d'aquests casos, el de Jordi Llovet, destaca la valentia de restituir en la traducció del títol, *La transformació*, el sentit del terme fet servir per l'autor, *Die Verwandlung*, en contra de la innecessària pompositat cultista amb què s'ha difós habitualment: *La metamorfosi* (!).¹² Tot i amb això, per repensament del mateix Llovet o per imposició mercantil de l'editorial, les reedicions que se n'han fet han recuperat el títol traduït primigèniament consagrat: *La metamorfosi*.¹³

La fortuna experimentada doncs per Kafka en el clos literari català fa bona un cop més l'afirmació programàtica de George Steiner (1999: 127): «La traducció és l'oxigen de les comunitats de parla limitada i les tradicions oblidades».

O també, en una formulació més domèstica, el que ja n'assenyalava Ramon Pla (1982) arran de la publicació de les *Narracions completes*: «El terror de la cultura catalana al provincialisme [*llegiu*: provincianisme] —un terror nascut en una con[s]ciència de perill que l'ha immunitzada— ha fet que la nostra cultura sigui modèl[c]a en aquest terreny de les traduccions. També en el cas de Kafka».

I sempre a partir de la traducció prèvia del text narratiu de Kafka, és que aquest s'ha vist, en alguns casos, reconvertit en una escenificació dramaturgica: és a dir, en «Una temptació per al teatre», com intitulava Joaquim Vilà i Folch (*Avui*, 06.06.1983, *Lletres*, III) la revisió que feia d'alguna d'aquestes *mise en scène* arreu.

12 Explicava Llovet (1986) que va ser el poeta Joan Oliver, llavors director literari de les Edicions Proa, qui va convèncer l'editor empresarial, J.B.Cendrós, perquè acceptés la seva proposta, com a traductor, de girar fidelment el títol de Kafka per «transformació»; sembla que Oliver, amb la sàvia causticitat que el caracteritzava, hauria argumentat que «una metamorfosi és una cosa massa elevada per a una desgràcia tan habitual».

13 Sense referir-se al perquè d'aquest canvi, Llovet (2011: 147) reconeix que aquella seva primera traducció de l'obra «era plena d'errors; de manera que, durant vint anys, cada vegada que el llibre s'ha reeditat, l'he corregida: ara comença a ser una traducció solvent, després de cinc o sis revisions».

I aleshores, pocs anys després, la tardor de 1987, el Talleret de Salt, sota la direcció de Quim Massó, i amb interpretació de Xicu Massó, duia a les taules de diferents indrets *Ein Bericht für eine Akademie*, en traducció de Josep Murgades.¹⁴ I el 1989 la mateixa comesa, en traducció ara de FelIU Formosa, era duta a terme per l'actor Xavier Capdet sobre una dramaturgia de Boris Ruiz.

Com que l'actualitat del producte —i la de tot Kafka en general— sembla més que assegurada, han tingut cura, ja entrats en el present segle, de recrear novament per a l'escena el monòleg del simi pervingut al rang d'acadèmic, el 2004, l'actor Quimet Pla, l'adaptador Albert Mestres i la traductora Victoria Solina. I, el 2013, l'actor i traductor igualment Ivan Benet, amb codirecció de Xavier Ricart i ambientació musical de Sílvia Pérez Cruz. *Kafka für ewig*.

Recepcions lectores de K. en català

No hauria de costar llavors gaire de convenir que l'obra de Kafka es presta també a exemplificar d'allò més bé el que deixà escrit Terencià Maure (a *De Syllabis*, l. 2360), però no en la seva versió més difosa: «Habent sua fata libelli» —que sembla concernir només el destí material dels llibres—, sinó en la versió completa: «Pro captu lectoris, habent sua fata libelli».¹⁵

I és que, com més de lectors ha anat fascinant la prosa del praguenc, més d'interpretacions, d'exegesis, de valoracions, se n'han fet —i se'n fan.

14 Aquesta feia —i fa— *Un report per a una Acadèmia*; podria discutir-se fins a cert punt l'opció de «report» en lloc d'«informe», tot i com aquest darrer sembla més indicat per a l'àmbit del periodisme i, aquell, per al d'una corporació científica; però el que no admet discussió és suprimir, del tot innecessàriament, l'article indeterminat de l'original. Ara: el fet és que des d'aquesta pionera escenificació del Talleret de Salt, i en totes les posteriors (vegeu més amunt), totes s'han decantat pel títol *Informe per a una Acadèmia*. Per què? Doncs per acatament mesell de la versió popularitzada en espanyol: *Informe para una Academia*. D'això, en sociolingüística, se'n diu interposició, és a dir, mirar-se tota realitat externa a la pròpia a través de l'enquadrat prisma establert per la llengua hegemònica.

15 A tall d'anècdota patètic-jocosa, i per a qui cregui encara en la pertinència absoluta del *reader's power*, paga potser la pena de reproduir aquí la nota que, sota l'epígraf de «Safareig», reportava el setmanari *El Món* (14.04.1982, núm. 22, 33): «¿I també de “Solidarnosc”? Un conegut poeta i escriptor català, col·laborador assidu d'una emissora de ràdio, integrant del grup de poetes d'El Mall (¿qui serà, serà? [Xavier Bru de Sala]), va dedicar una estona del seu programa radiofònic a parlar de la recent aparició de les narracions de Franz Kafka en català. Potser el perfil literari de l'autor txec, mort l'any 1924, va quedar ben clar, però no pas el biogràfic: “el genial escriptor polonès que va escriure sota la dominació alemanya”, segons que va dir. ¿Quina mena de metamorfosi mental el deu haver dut a una errada tan kafkiana?» [l'afegit nominal entre claudàtors és de l'autor del present escrit].

D'un tal *feedback* (que diuen ara que n'hem de dir), n'hi ha també mostres en aquest país que, sense aportar bo i res de substancialment original, donen prou compte de la vària i representativa receptivitat que hi ha obtingut la literatura de Kafka. Heus-ne ací algunes a continuació.

El text introductor de Gabriel Ferrater a la seva traducció d'*El procés* (1966) és possiblement la primera lectura de Kafka d'un cert gruix en la lletraferidura d'aquest país.¹⁶ És llavors, a partir d'alguns dels aspectes que sumàriament hi apunta, que pot fer-se aquí una breu relació de què n'han dit alguns comentaristes posteriors, amb independència de si han tingut o no en compte les apreciacions ferraterianes.

Així, el de Reus arremet contra el fet que «a Kafka, se li han atribuït no sé pas quins motius estranys», dels quals tindria «una part de culpa» qui n'havia estat el seu marmessor, Max Brod, per «haver tendit a presentar Kafka com una mena de redemptor religiós, i no com el que era: un escriptor molt hàbil i molt consciencios» (Ferrater, 1966: 23).

A la saga, deliberadament o involuntària, de les reserves expressades per Ferrater, Víctor Ripoll [pseudònim de Lluís Bonada] en deduïa amb encert (*Avui*, 6.07.1983, *Lletres*, I) que «estudiar, doncs, l'aparent senzillesa de Kafka és més important, per al gremi de la literatura, que no fer-ne interpretacions religioses».¹⁷

De manera més eclèctica, entre la visió transcendentalista i la formalista, Emili Teixidor, en la seva ressenya amb motiu de la publicació dels *Aforismes de Zürau* en traducció de Feliu Formosa (2005), concloïa que «ningú ha sobrepassat Kafka en l'expressió de la frontera entre religió i nihilisme» (*Avui*, 14.12.2005, 81).

D'altra banda, en la mateixa obra conjunta de DD.AA. adés citada (1976: 15, n. 5), Albert Tugues porta a col·lació el fet que «Thomas Mann, en un quadre literari que data de l'any 1941, qualifica Kafka d'"humorista religiós".»

L'observació no pot ser més aguda i, en el seu moment, més oportuna, ja que aparella dues realitats incompatibles només als ulls de la crosta més obtusa.

16 En estricte rigor cronològic, potser ho fóra la de Ricard Torrents, datada a Tübinga el 1965, en la seva traducció de la *Carta al pare*, no publicada tanmateix, per Editorial Lumen, fins al 1974.

17 Unes «interpretacions religioses» que, com de les altres de més habitualment establertes, se n'havia fet ja ressò Àlex Broch en la seva divulgativa síntesi panoràmica sobre «L'obra narrativa de Franz Kafka» (DD.AA., 1976: 25-44).

Era també Ferrater (1966: 25) qui en un tal sentit advertia, en contra de la visió mecanicista i pueril¹⁸ que té segons qui de la literatura de Kafka, que aquest «és molt còmic, i no sé veure que una obra “seriosa” no hagi de fer riure».

En la mateixa línia, Lluís Solà i Sala (1971: 10) expressava que «en aquest modern «inferno» kafkià l'humor és l'única escapatòria [...] l'humor que és producte del fatal esclafament de les esperances humanes contra l'opaca materialitat de la inconsistència de cada dia».

Ja més en els nostres dies, en una seva breu nota sobre «Kafka i nosaltres» (*El Temps*: 16.06.2009, 25), Sebastià Alzamora (molt de tant en tant aquest també pot ensopegar-la) subratllava que les obres de Kafka «destil·len un humor fort i exigent, que mira el diable als ulls i, a continuació, se'n riu a la cara. Cal que recuperem Kafka, per a recuperar amb ell la capacitat de riure de veritat». Doncs això mateix.¹⁹

Religió, humor i, doncs, també, indèstriablement, la història. O per no moure'ns encara de Ferrater (1966: 19): es resistia aquest a veure una de les narracions més esborronadores del nostre autor, *A la colònia penitenciària*, «com una profecia del nazisme» i no, simplement, «com una al·legoria de la guerra», tot reblant-ho amb l'afirmació que «la gent d'ara tendeix a creure que tot va començar abans-d'ahir, fins la ferocitat».

I bé, més fàcil potser aquella, més genèrica potser aquesta, totes dues interpretacions resulten tanmateix força viables, no gens excloents.

Per fonamentar-ho n'hi hauria d'haver prou d'invocar l'autoritat de Jorge Luis Borges quan assenta, a propòsit tot just de Kafka, i amb valor gairebé de llei, que «cada escriptor *crea* sus precusores. Su labor modifica nuestra concepción del pasado, como ha de modificar el futuro» (Borges, 2007: 171).

O sigui: no és tant que Kafka hagi profetitzat els horrors —i els errors— esdevinguts després de la seva mort, sinó que no podem estar-nos

18 Com la manifestada en el muntatge escenogràfic —talment el túnel de la bruixa del Tibidabo per fer por a la canalla— de l'exposició celebrada al CCCB entre el juliol i l'octubre del 1999, a cura d'un tal Juan Insúa, desconexor deliberat o insipient de la recepció de Kafka en les lletres d'aquest país, atès el fet que les citacions de la seva obra ho eren totes només en la corresponent traducció espanyola, no pas en cap de catalana. Ben a diferència, doncs, del cicle sobre «La recepció de Kafka a Espanya en els darrers anys», organitzat per l'Institut Alemany de Barcelona el març-abril de 1981, on hi havia una nòmina prou nodrida de conferencians i de representacions a l'entorn de la petja de Kafka en el món cultural català.

19 D'entre l'oceànica bibliografia existent sobre Kafka a hores d'ara, n'és una aportació més que recomanable la d'un altre praguenc, Milan Kundera, concretament la cinquena part, «En algun lloc allà darrere», del seu assaig *L'art de la novel·la* (1987), on parla també de com «la comicitat és inseparable de l'essència mateixa del *kafkià*» (1987: 133).

de veure'ls si no és a través d'algunes de les seves narracions; és la història viscuda la que influeix en aquestes, no elles les que han augurat aquella.

L'escriptura de Kafka té així valor de paràbola, atemporal, d'una virtualitat omnipresent, atès el fet que la «ferocitat» (per dir-ho amb la mateixa paraula que Ferrater), com la guerra (i la injustícia, l'opressió, la barbàrie, etc.) s'han donat en totes les èpoques.

Només que *i posteriori* coneixedors de Kafka ens ho mirem a través del prisma de la seva obra (¿o no era ja Oscar Wilde qui, a *The Decay of Lying*, 1889, ens va deixar clar que és la vida qui imita l'art molt més que no pas l'art imita la vida?).

Així és, per exemple, com Josep Maria Castellet, en coetaneïtat i davant la imminent irrupció dels tancs soviètics per esclafar-ne la primavera d'aquell any, podia escriure «vivim aquests dies de juliol de 1968 pendents del destí de Txecoslovàquia, on tantes coses estan en joc, des del socialisme fins al dret dels pobles de disposar d'ells mateixos...» i intitular la seva columna «Kafka era a Praga...» (*Serra d'Or*, agost de 1968, 43).

I Jordi Llovet (2011: 322), des de la retrospectiva, asseverava com «les democràcies han lliscat, imperceptiblement, malgrat totes les garanties que ofereixen els actuals Estats de dret, cap a una forma subtil de totalitarisme: aquest és el diagnòstic que va fer Kafka de les societats burocratitzades fa cent anys».

Des de Catalunya també, on hi està arrelada, per bé que igualment originària de Praga, és que Monika Zgustová retia dolgut testimoni (*Avui*: 6.07.1983, *Lletres*, III) de com «actualment [1983, l'any en què es commemorava el centenari del naixement de Kafka] la “kafkologia” és un dels principals pecats a Txecoslovàquia», i de com ho era perquè Kafka «pensava que la veritat no és unívoca, que cap autoritat no et pot ensenyar el sentit de la vida, sinó que això és una qüestió més aviat individual».

Pocs anys abans, en el seu *Bildungsreise*, Jordi Llovet ho havia pogut comprovar també personalment (2011: 64): «En aquell temps, dedicar-se a Kafka i voler gratar, a Praga, en totes les circumstàncies de la seva persona i de la seva obra era una tasca perillosa, a més de quasi impossible, perquè Praga era, llavors, una ciutat ocupada per les tropes i per la ideologia soviètiques, que havien prohibit la difusió de l'obra de l'autor».

Així doncs, l'escriptor és proscrit des del totalitarisme comunista; les seves germanes són immolades en l'holocaust del totalitarisme nazifeixista: kafkianitat en la vida real d'una literatura en què, com bé assenyala Milan Kundera (1987: 131), a diferència del Raskólnikov de *Crim i càstig* de Dostoievski, en què és la falta qui busca el càstig, aquí en Kafka és el càstig qui busca la falta.

I continuem sense trobar-la, cabria afegir pel nostre compte.

Rareses i naturalitats kafkianes

Remarca Ferrater (1966: 25) —i tot prosseguint encara amb ell— que «si he de jutjar per les traduccions franceses, [Kafka] representa una constant temptació a corregir-lo».

Oh i tant!; basta tenir present que el desfici de girar *Die Verwandlung* en *La Métamorphose* va ser obra del seu primer traductor absolut en cap altra llengua, el francès Alexandre Vialatte, el 1927. Tot «corregint-lo» així, «a l'alça», com escau a la gent de la *civilisation*. I tothom després a imitar-la.

En aquest sentit, Miquel Arimany (a DD.AA., 1976: 115), addueix l'enraonat criteri d'una kafkòloga eminent, Marthe Robert, la qual reconeix si més no que «Kafka ha tingut la dissort que l'expansió mundial, anys després de la seva mort, del seu nom i literatura vagi ésser feta des de l'àmbit cultural francès», de manera que «la interpretació de l'obra kafkiana [...] fos feta donant a tot una transcendència, uns valors metafísics, que no sempre corresponen a la realitat d'aquestes al·legories o símbols».

«Dins la mesura que és lícit d'atribuir sentits concrets a les imatges de Kafka» apuntava Ferrater (1966: 18), amb una prevenció a tall d'antídoto contra el que podríem anomenar «profetisme» inherent a certes exegesis de Kafka. Com ara les franceses adés recusades. O com qualsevol altra que tendeixi a l'*overreading* (o, en pla, a la sobreinterpretació).

Segons això, és doncs del tot lícit el que ja suggeria Jordi Llovet (1982) en parlar d'«unes rareses del tot naturals» a propòsit de Kafka, tot destacant-ne «l'extrema naturalitat amb què va traslladar a la seva obra —tota ella feta de narracions— les seves rareses».

Posteriorment, en les seves memòries (2011: 67),²⁰ Llovet incidiria en aquesta seva constatació: «moltes de les situacions estranyes que es troben als llibres de Kafka, aquelles situacions que anomenem justament “kafkianes”, i especialment la gestualitat dels seus personatges, no eren una cosa deguda solament al geni de l'autor, sinó senyals d'uns costums familiars, o dels jueus de l'Est, que havien de ser, per força, de caràcter ancestral».

En l'endemig de totes dues observacions llovetianes, Lluís-Anton Baulenas (*Avui*, 27.01.1990, *cultural/Literatura*, VIII), amb motiu de la traducció d'*Amèrica* a cura de Joan Fontcuberta, i tot remetent-se al llibre d'Anthony Northey *El clan de los Kafka* (Editorial Tusquets 1989; ressenyat per Llovet: 1990), coincidia igualment a subratllar com «Kafka rarament inventava res, sinó que es limitava a agafar i refer persones i situacions de la seva vida real més pròxima».

20 La ponderació en positiu aquí d'aquestes no ha d'invaldar el sentit últim de la ressenya que els va ser dedicada al número 94 d'*Els Marges*, primavera de 2011, 108-114.

Tot un *understatement* (abans n'hauríem dit atenuació litòtica), doncs, que contribueix a fer més plausible la proximitat del llegat literari de Kafka, fins al punt que podríem aquí encara esbossar un aspecte no assenyalat per Ferrater, aquell d'enquadrible en el vell tòpic del «tua res agitur» (Horaci, *Epistulae*, 1, 18, 84).

En trobem ocurrencies en Joan Triadú (*Serra d'Or*, novembre de 1966: 49): «[Kafka] un escriptor la lectura del qual ajuda a comprendre'ns a nosaltres mateixos, amb l'art, el pensament i el caràcter del món en el qual vivim».

En Ricard Torrents (1965: 76): «la difícil marxa intel·lectual a través dels propis camins interiors per acostar-se i familiaritzar-se amb els monstres que l'inquieten [a Kafka], que inquieten els homes: la por, el tedi, l'autofòbia, la incapacitat, el sentiment de culpa, etc.».

En Alfred Sargatal (*Avui, Cultura / Literatura*, 25.11.1989, 7): «Cal llegir, doncs, aquesta *Carta* [l'adreçada per Kafka al seu pare i traduïda per Ricard Torrents] més com una obra literària que no pas com un document autobiogràfic —tot i que també ho és, i de primer ordre—. Aleshores és quan ens adonem que el conflicte que Kafka planteja té una dimensió més general i no és exclusiva d'ell, sinó que ens afecta a tots».

K. en la literatura catalana de creació

A partir llavors de l'oportú resseguiment que, si més no fins a la data de la seva publicació (1990), fa Ackermann al seu estudi sobre la petja de Kafka en, especialment, la literatura dita creativa d'autors catalans, ha de ser aquí possible de plantejar, a molt grans trets, la vària tipologia d'una tal recepció, d'acord amb el grau d'influència textualment detectable.

Primerament: escriptors que, d'una o altra manera, invoquen Kafka com a possible font d'inspiració de certs aspectes de llurs obres.

Fóra el cas de Jordi Maluquer, que, en declaracions recollides per Estanislau Torres a *Els escriptors catalans parlen* (Editorial Nova Terra, 1973: 245), i a propòsit d'un conte, «El tren» (dins el seu llibre *Tina, interludis*, Editorial Selecta, 1956: 131-153), diu que «em va influir Kafka, l'escriptor que més admirava en aquell moment».

També el cas de Mercè Rodoreda, que, en el seu pròleg datat a Romanyà de la Selva el 1982, amb motiu de l'enèsima edició de *La plaça del Diamant*, escriu

que «la volia kafkiana, molt kafkiana, absurda, és clar, amb molts coloms; volia que els coloms ofeguessin la protagonista del començament fins a la fi».²¹

I bé, igual que qualsevol lector, tot autor és lliure de pretendre's impressionat o influït per qui més s'estimi; però una altra cosa és l'objectivitat comprovable del model autoatribuït.

No tot vagareig mig fantasiós, mig oníric (el del conte «El tren» de Maluquer) ha de ser remissible per força a Kafka.

I, pel que fa a Rodoreda, sembla evident que aquesta es limita a identificar «kafkià» amb la irrupció d'animals en un imaginari abocat a expressar la manca de sentit de tot.

Segonament: associacions, més o menys fonamentades, que el lector pot establir entre l'obra que es porta entre mans i les lectures de Kafka de què tingui coneixement previ.

Cabria llavors distingir entre les afinitats tipificables per raó de motius i les afinitats que ho són per raó de distopia i d'atemporalitat.²²

És el motiu de la transformació en el conte «La salamandra» de Mercè Rodoreda (1978: 265-273), «dasam stärksten kafkaeske Werkaus der Feder der Autorin» segons Ackermann (1990: 165s.), el qual remarcava encertadament que «die Heldin in dieser Erzählung wird vor ihrer Verwandlung wegen eines Verstoßes gegen den frauenfeindlichen Moralkodes aus ihrer sozialen Umwelt ausgeschlossen» (Ackermann, 1990: 165s.).

Carme Arnau, pel seu compte (1976: 33), precisava tanmateix que la metamorfosi del conte al·ludit «no és esborronadora com en el cas de Kafka per exemple, sinó que en més d'una ocasió la metamorfosi esdevé alliberadora. Perquè si en la Rodoreda, com en l'escriptor txec, es tracta d'un símbol de la mort, en aquella l'aniquilació no acaba mai de ser total, sinó que és, també, símbol de pervivència: mort sí, però alhora renaixement».²³

Atès el període en què centra Ackermann el seu estudi («Während der Franco-Zeit»), és plausible que estableixi un paral·lelisme entre «die Rezeption der mythenhaften zeitlosen Welt Kafkas in Katalonien, ebenso wie im Frankreich der Nazi-Unterdrückung» (Ackermann, 1990: 159).

21 Citat aquí a partir de l'edició de *La plaça del Diamant* a Club Editor (2016: 9), a cura de Meritxell Talavera.

22 Amb el benentès que sempre n'hi ha alguna que no es deixa encasellar del tot en cap d'aquests dos grans blocs tipificables. Fora el cas de la novel·leta de l'editor, doblat ocasionalment en escriptor, Miquel Arimany, que a *Una taca de sol* (Ediciones Alfaguara 1967), a tall de «Nachzeichner der bürokratischen Gleichgültigkeit» (Ackermann, 1990: 169), situa la seva continguda denúncia d'una administració estatal laberíntica, incompetent i alienadora en el context urbà de la Barcelona real i coetània, amb l'única concessió a l'absurd pròpiament existencial d'un atropellament mortal que, per tota constància, deixa en la calçada simplement una «clapa» on el sol hi fa com una «taca» (d'on el títol de l'obreta).

23 Per una anàlisi encara més circumstanciada, vegeu de la mateixa Carme Arnau (1998: 235).

Com és així mateix perfectament comprensible que, a diferència de la recepció en les lletres catalanes d'altres autors alemanys, Ackermann (1990: 170) es refereixi a la «nicht übertroffene Ausstrahlungskraft und Aura Kafkas» en el si d'aquestes, i ho justifiqui adduint que aquesta «findet in entscheidender Weise ihre Erklärung darin, daß die von Kafka gestaltete Fiktion einer antwortlosen, feindlichen Welt bis in die 50er Jahre hinein in Katalonien —und erheblich stärker als im Frankreich Camus'— mit der absurden Realität einer verriegelten Kultur übereinstimmte, in der der schriftstellerische Gebrauch der Muttersprache von vornherein ein frustrierend mühseliges Unterfangen darstellte» (Ackermann, 1990:170).

I llavors, d'acord amb aquests supòsits, és que, sempre segons Ackermann (1990: 168), s'explicaria el fet que «die Zensur [...] drängte die katalanischen Schriftsteller, unabhängig von ihrer künstlerischen Konzeption, als zusätzliche Zwangsjacke hin zur Symbolsprache und zur Hermetisierung des Inhalts bzw. in die Nähe Kafkas».²⁴

Cosa que valdria en general, tot i llur respectiva especificitat, per a diferents autors catalans per qui Kafka «der vermeintliche Pate dafür direkt verantwortlich ist oder nicht». (1990: 159)

Heus-ne ací alguns dels considerats.

Pere Calders: el qual «gestaltet Rätsel, Absurdität, Angst und Frustration wie Kafka, aber verhaltener, und trotz aller biographischen Bedingtheit ist sein Erzählstil —Humor beweist Überlegenheit— nicht so obsessiv ich-zentriert wie derjenige von Kafka». (1990: 165)

Una opinió coincident amb la ja expressada per Joan Triadú (1982: 128): «del seu [de Calders] realisme cal dir només que Kafka no se'n desentendria perquè és un realisme enriquit, com es diu en termes de física, per la saviesa de l'humor».

Jordi Sarsanedas: ponderat per Ackermann (1990: 163) perquè va ser «mit seinen *Mites* [1953] einer der frühesten und genuinsten Zeugen für das Kafka-Klima in katalanischer Literaturproduktion». Una valoració que el mateix Ackermann (1990: 162s.) justifica perquè en aquesta obra «gemäß Kafkas Vorbild sind hier Reales und Irreales, bzw. mehr oder weniger rational Nachvollziehbares, innerhalb eines recht alltäglichen Handlungsumfeldes unmittelbar ineinander verquickt».

24 A tenir en compte llavors com Massot i Muntaner (dins Vilardell, 2016: 9-33) rebut amb sobrat coneixement de causa la pretensió del «director literari d'una important editorial catalana» [Josep Maria Castellet] segons el qual «la censura no havia tractat pitjor els llibres escrits en català que els llibres escrits en espanyol»; els hi havia tractat, i proscrit, i mutilat, i com!, de pitjor.

A remarcar llavors com ja en el moment de la publicació de *Mites*, Antoni Vilanova,²⁵ demostrant un bon coneixement d'una de les claus en què consisteix l'art de Kafka, advertia al llavors «jove poeta» Jordi Sarsanedas de la conveniència de «prescindir per sempre del llast surrealista i de la irrefrenable tendència a relatar els fets lògics amb imatges absurdes, en comptes de descriure els fets absurds amb pensaments lògics que, tal com va demostrar molt bé el geni de Kafka, no han estat mai renyits amb la més detonant modernitat».

Manuel de Pedrolo: de qui «gehören doch auch Kafka-nahe Themen zu seinem beständigen Repertoire» (Ackermann, 1990: 167), i del qual «die politischen und kulturellen Umstände nach Francos Umsturz machten die existentielle Meditation zum Ausgangspunkt seines Denkens und Schreibens —und Kafka zum literarischen Bezugspunkt» (Ackermann, 1990).

Tot i aquesta constatació, prou evident, és el mateix Ackermann (1990: 169) qui remet preventivament a una encertadíssima remarca de Maurici Serrahima,²⁶ on aquest avisava de com «seria massa fàcil atribuir a *Totes les bèsties de càrrega* (1967) una ascendència kafkiana: la influència és en tot cas més aviat genèrica —la que Kafka ha tingut sobre una bona part de la novel·lística actual— que no pas específica del tema i de l'obra».

No és llavors gens casual que Ackermann es demani a continuació, molt més que retòricament, «Kafka überall und nirgends?». Doncs sí, Kafka a tot arreu i enlloc.

Tot just per allò apuntat ja més amunt: perquè veiem la realitat a través de les arts i de la literatura, cosa que no vol dir que sense el coneixement d'aquestes la realitat —la que sigui— no hagués ja existit prèviament.²⁷

És per això també que Gabriel Ferrater, en una seva ressenya recentment exhumada,²⁸ i arran de la publicació d'un recull de *Proses* de Ramon Reventós (1953), podia subratllar, a propòsit d'aquest a hores d'ara oblidat autor, com la seva «fantasia torturada, tímida y a la vez exasperada [...] recuerda obviamente a la de Franz Kafka. No es cosa de aplastar a Reventós

25 En una seva ressenya publicada d'antuvi, evidentment en castellà, a *Destino*, núm. 869 (03.04.1954), i en traducció catalana a la *Guia de literatura catalana contemporània* (Edicions 62, 1973: 361-363), que és d'on aquí se cita.

26 En un article sobre «L'obra de Manuel de Pedrolo», *Serra d'Or* (agost de 1968, 54-55).

27 Així ho assenyalava Mario Benedetti quan, en un article sobre «Vicisitudes de lo kafkiano», *El País* (04.07.1983, 9s.), escrivia que «la paradoja es que lo kafkiano es más antiguo que Kafka», i que «existen en el mundo muchos rasgos kafkianos anteriores a Kafka», per estendre's després sobre la deixatadora trivialització en què ha degenerat l'adjectiu derivat del cognom del txec, ja de sempre en boca de «muchos de sus usuarios [que] no han leído probablemente a Kafka».

28 Als seus *Papers sobre literatura* (Edicions 62, 2023, 305-307), originàriament publicada a *Correo Literario*, núm. 10 (febrer-març 1955).

con una equiparación desorbitada; faltan en sus prosas las resonancias éticas de las de Kafka; pero, como el gran judío de Praga, sabe animar la narración de un perfecto absurdo [...] conmoviéndonos con el patético contraste entre los extraordinarios sucesos narrados y el tímido conformismo o la ingenua petulancia del narrador».

Tercerament: aquelles peces que més inequívocament exemplifiquen no ja tan sols la dimensió pròpiament intertextual de la literatura, sinó també sobretot la seva dimensió més explícitament i deliberadament autotròfica. La literatura es nodreix de si mateixa. I pot fer-ho a còpia de «revisitar» (anglicisme sembla ja del tot arrelat) l'obra que sigui, a còpia de molt diverses manifestacions.

Directament referibles al concepte d'intertextualitat en el seu sentit més ampli (citacions, al·lusions, recreacions...) ho són les documentables en els dietaris de Pere Gimferrer.

Des de simples esments més o menys ocasionals (veient el barri de Kafka a Praga (Gimferrer, 1981:83), fins a associacions imaginatives per analogia: amb Ulrich, el personatge central de *Der Mann ohne Eigenschaften* de Robert Musil, aquell «tan marginal i intensament lúcid com el K. protagonista de les principals novel·les de Kafka» (Gimferrer, 1982:56); amb les pel·lícules de Fritz Lang, capaces com les novel·les de Kafka «de fer-nos veure la poesia, insòlita, de la vida urbana (1981: 273); amb «la desolació humana» en general, que pot trobar-se en «unes ratlles repetitives, lacòniques i griseses de Franz Kafka». (Gimferrer, 1981: 203)

I tot passant per aquell moment en què la simple reproducció del començament d'*El castell* de Kafka permet al dietarista d'establir-hi un desdoblament dialògic («D'on venia K? A on va arribar K? Quan va passar tot això[...]?), que es clou amb la lapidària sentència de «Nosaltres som K.» (Gimferrer, 1981: 188).

Altres manifestacions, a tall de reescriptures, i tot partint del personatge possiblement més conegut de la literatura kafkiana, són: *El tren de cristall*, d'Agustí Bartra (1987: 423-468),²⁹ i *Gregor*, de Quim Monzó (1996: 49-57).

Totes dues derivades de *La transformació* de Kafka, amb un protagonista d'idèntic nom al de *Die Verwandlung*. La caracterització que fa Ricard Salvat (1987: 28s.) de la primera com a «reinterpretació», «adaptació-recreació» és també perfectament aplicable al conte de Monzó, tot i constituir productes del tot diferents.

En el cas d'Agustí Bartra es tracta d'una peça teatral, en tres actes i un quadre, a partir de la narració kafkiana, amb una auto-«presentació» de

29 Datada en l'exili mexicà el 1963 i editada per primer cop el 1979 per les Edicions Robrenyo de Mataró.

l'autor (Bartra, 1987: 425-427) que, així mateix com la lectura que en fa Ricard Salvat (1987: 28s.), tendeixen, tan legítimament com hiperbòlica, a una certa transcendentalització de l'obreta.

Interpretable aquesta també, de manera més continguda, com una simple dramatització de la insolidaritat familiar i, per extensió, del conjunt de la societat. I no pas tant com un «símbol de l'ànima individual» elevable a «símbol general de l'ànima humana», segons Bartra (1987: 427), i dotada a més segons Salvat (1987: 29) amb un «monòleg de Samsa [que] aconsegueix una grandesa esquiliana o goethiana» (!).

En el cas de Quim Monzó es tracta d'un breu conte que, segons assenyalava oportunament i precisa Joan Triadú (2011: 27),³⁰ «ens fa perdre el respecte, tot homenatjant-lo, al Kafka de *La metamorfosi*, amb la màxima elegància narrativa».

Recolza tota la gràcia del *Gregor monzonià* en el vell *topos* del món al revés o, en un tecnicisme propi de la retòrica, en el recurs a l'adínaton (o impossible). Ja que aquí la transformació opera en sentit contrari i, doncs, qui es troba tot d'una convertit en altri és un escarabat en ésser humà, en un «noi fati» per més detalls. Les situacions que llavors se succeeixen oscil·len entre la sensació d'hilaritat, d'estranyesa i d'angúnia. Cap transcendentalisme, doncs; ans ben altrament: relativització irònica, si no fins i tot paròdica, de tot plegat.

K. com a clàssic també per a una nació petita i en llengua subordinada

Les traces més significatives del sumari rastreig efectuat aquí sobre la presència de Kafka en la literatura catalana no haurien de diferir, bo i gens, de les detectables a propòsit de qualsevol altre gran autor estranger en aquesta mateixa literatura.

La d'una nació petita, demogràficament parlant, però no tanmateix per això incapacitada per a la comunió amb els grans corrents culturals de l'àmplia escena internacional. Ans segons com ben al contrari: dotada, segons anotava Kafka (vegeu més amunt), per agusar encara més la memòria col·lectiva i elaborar-ne més a fons els materials existents.

30 En la ressenya que va fer dels *Vuitanta-sis contes* de Quim Monzó, apareguda d'antuvi a l'*Avui* (25.03.1999, 70-71).

Sovint, a més, en el cas d'una nació com la catalana, a la contra de les imposicions d'un Estat regularment hostil, si no fins i tot periòdicament dictatorial.

Amb el resultat paradoxal que els entrebancs factuais derivats d'una tal condició —de legislació, de censura, de mercat— poden tanmateix indirectament subvenir al sorgiment de poètiques més imaginatives, més enginyoses, més suggerents.

Les quals, d'altra banda, per més creatives que es mostrin, no sempre poden sobreposar-se satisfactòriament a les limitacions d'una llengua minoritària —o, més aviat, minoritzada— que, tot i la seva absoluta validesa formal, ha de bregar, amb més obstinació que d'altres llengües del tot establertes, enfront de la insuficient competència idiomàtica de molts dels seus usuaris.³¹

Amb el subsegüent retret, per part de consumidors i de crítics diguem-ne més «realistes», d'artificiositat excessiva per mor de solucions lingüístiques en certes traduccions que no fan sinó reproduir literalment les pròpies del text original, només que en la llengua d'aquest hi estan molt més naturalitzades, molt més espontàniament acceptades.

Altrament, i pel que fa a interpretacions i anàlisis sorgides en el context català de la recepció de Kafka, cal dir que, tant les més divulgatives com les més aprofundides, són perfectament homologables amb les proposades des de qualsevol altra tradició cultural.

És a dir, amb totes aquelles que, ça com lla, en contraposició amb certs deliris autorials, fan del tot pertinent aquella observació de Theodor W. Adorno a les seves *Aufzeichnungen zu Kafka* sobre el fet inapel·lable (referit a Kafka, o al creador que sigui) que: «Der Künstler ist nicht gehalten, das eigene Werk zu verstehen, und man hat besonderen Grund zum Zweifel, ob Kafka es vermochte» (Adorno, 1977: 256).

Validesa aquí sí, doncs, també en el context català, no sols per part de l'autor, sinó igualment per part del lector competent a l'hora de (re) construir i dotar de renovada significació l'artefacte literari.

Tot comptat i debatut, doncs, i a tall de balanç conclusiu, la literatura catalana, amb la nació que hi ha al darrere, pot sentir-se també plenament

31 Heus-ne ací un exemple menor d'entre tants, però no per això menys indicatiu: escriu Kafka (1980: 10, 233), d'acord amb l'ús llavors habitual si més no en l'espai germanòfon del Sud, el gal·licisme *Trottoir*. El traductor català de Kafka (1982: 9, 239) es decanta per servir-se d'idiòntic barbarisme en la llengua d'arribada: «acera», en lloc del normatiu *voreira*. Cal llavors advertir el corrector del text que la tal «falta» és deliberada i, doncs, que cal respectar-la. Quants de lectors estan en condicions de detectar-la? I si sí, quants no l'atribuiran a incompetència per part de traductor, corrector o, cosa pitjor, a militància d'aquests en les files dels partidaris del català *light*, del *barco* o, directament, del *catanyol*? Vegeu els darrers § de Murgades (1983: 26).

partícip d'aquella definició de «clàssic» formulada per Jorge Luis Borges i que tan bé s'ajusta amb allò que ha estat i que és, aquí i arreu, el llegat literari de Kafka:

Clásico es aquel libro que una nación o un grupo de naciones o el largo tiempo han decidido leer como si en sus páginas todo fuera deliberado, fatal, profundo como el cosmos y capaz de interpretaciones sin término [...] es un libro que las generaciones de los hombres, urgidas por diversas razones, leen con previo fervor y con una misteriosa lealtad (Borges, 2007: 297,299).

Doncs això mateix: en la recepció que ha fet de Kafka, la nació catalana tampoc no s'ha quedat enre.

Bibliografia

- Ackermann, Gerhard (1990). *Von Carles Riba zu Bertolt Brecht. Die Rezeption der deutschen Literatur in Katalonien während der Franco-Zeit*. Bonn: Romanistischer Verlag.
- Adorno, Theodor W. (1977). *Kulturkritik und Gesellschaft. I*. Frankfurt del Main: Suhrkamp Verlag.
- Arnau, Carme (1976). «Introducció a la narrativa de Mercè Rodoreda», dins Mercè Rodoreda (1976). *Obres completes I (1936-1960)*. Barcelona: Edicions 62, 5-45.
- Arnau, Carme (1998). «Mercè Rodoreda, contista (1933-1974). Una aproximació a la seva evolució i influències», dins *Actes del I Congrés Internacional de Narrativa Breu*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 215-239.
- Bacardí, Montserrat (2012). *La traducció catalana sota el franquisme*. Lleida: Punctum.
- Bacardí, Montserrat (2019). *Maria Dolors Orriols, viure i escriure*. Vic: Eumo Editorial.
- Bartra, Agustí (1987). *Obres completes. IV. Narrativa, 2. Teatre*. Edició a cura de Llorenç Soldevila. Introducció de Ricard Salvat. Barcelona: Edicions 62.
- Borges, Jorge Luis (2007). *Otras inquisiciones*. Barcelona: Ediciones Destino.
- Castellet, Josep Maria (1987). «Una editorial impossible (1962/1969)», dins *Edicions 62. Vint-i-cinc anys (1962-1987)*. Barcelona: Edicions 62.
- DD.AA. (1976). *Kafka en els seus millors escrits*. Barcelona: Editorial Miquel Arimany.

- Ferrater, Gabriel (1966). «Franz Kafka», dins Kafka, Franz (1966). El procés. Traducció de Gabriel Ferrater. Barcelona: Aymà-Proa, 5-25.
- Focius [pseud. de J.V.Foix] (1935). «Franz Kafka», *La Publicitat* (26.04.1935), 4.
- Gallofré i Virgili, Maria Josepa (1991). *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Gimferrer, Pere (1981). *Dietari 1979-1980*. Pròleg de J[osep] M[aria] Castellet. Barcelona: Edicions 62.
- Gimferrer, Pere (1982). *Segon Dietari 1980-1982*. Barcelona: Edicions 62.
- Izquierdo, Lluís (1983). «Volviendo a Kafka». *La Vanguardia* (08.03.1983), 35.
- Kafka, Franz (1966). *El procés*. Traducció de Gabriel Ferrater. Barcelona: Aymà-Proa.
- Kafka, Franz (1971). *El castell*. Traducció de Lluís Solà i Sala. Barcelona: Aymà, S.A. Editora.
- Kafka, Franz (1974). *Carta al pare*. Traducció de Ricard Torrents. Barcelona: Editorial Lumen.
- Kafka, Franz (1978). *La transformació*. Traducció de Jordi Llovet. Barcelona: Editorial Aymà-Proa.
- Kafka, Franz (1980). *Tagebücher 1910-1923*. Frankfurt del Main: Fischer Taschenbuch Verlag.
- Kafka, Franz (1982). *Narracions completes*. Traducció de Josep Murgades. Barcelona: Quaderns Crema.
- Kundera, Milan (1987). *L'art de la novel·la*. Barcelona: Ediciones Destino.
- Llovet, Jordi (1978). «Pròleg» dins Franz Kafka. *La transformació*. Traducció de Jordi Llovet. Barcelona: Editorial Aymà-Proa, 7-36.
- Llovet, Jordi (1979). «Franz Kafka y su proyecto de una pequeña literatura nacional», *Camp de l'arpa*, núm. 63 (maig), 10-18.
- Llovet, Jordi (1981a). «Franz Kafka y Cataluña (I)». *La Vanguardia* (20.03.1981) 17.
- Llovet, Jordi (1981b). «Franz Kafka y Cataluña (y II). El contexto literario de «una gran literatura»». *La Vanguardia* (21.03.1981), 10.
- Llovet, Jordi (1982). «Unes rareses del tot naturals», *Avui* (16.05.1982) 23.
- Llovet, Jordi (1986). «Joan Oliver». *La Vanguardia* (24.06.1986), 44.
- Llovet, Jordi (1990). «Los parientes de Franz Kafka», *La Vanguardia* (02.03.1990), 55.
- Llovet, Jordi (2011). *Adéu a la Universitat. L'eclipsi de les humanitats*. Barcelona: Galaxia Gutenberg.
- Massot i Muntaner, Josep (2016). «Pròleg» a Vilardell, Laura (ed.). *Traducció i censura en el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 5-8.

- Massot i Muntaner, Josep (2016). «Les publicacions de l'Abadia de Montserrat i la censura», a Vilardell, Laura (ed.). *Traducció i censura en el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 9-33.
- Monzó, Quim (1996). *Guadalajara*. Barcelona: Quaderns Crema.
- Murgades, Josep (1983). «Sobre la gosadia de les traduccions», *El Món* (08.07.1983), 25s.
- Pla i Arxé, Ramon (1982). «Totes les narracions de Kafka». *Hoja del lunes* (21.11.1982), IV.
- Ródenas de Moya, Domingo (2016). «Ángel Flores, kafkista: un recordatorio», *Ínsula*, núm. 839 (novembre), 4-9.
- Rodoreda, Mercè (1976). *Obres completes I (1936-1960)*. Barcelona: Edicions 62.
- Rodoreda, Mercè (1978). *Obres completes II (1960-1966)*. Barcelona: Edicions 62.
- Salvat, Ricard (1987). «Introducció» dins Bartra, Agustí (1987). *Obres completes. IV. Narrativa, 2. Teatre*. Edició a cura de Llorenç Soldevila. Barcelona: Edicions 62, 5-29.
- Sánchez Zapatero, Javier (2016). «Una relació kafkiana», *Ínsula*, núm. 839 (novembre), 2s.
- Sinca, Genís (2016). *El cavaller Floïd. Biografia de Joan B. Cendrós*. Barcelona: Edicions Proa.
- Solà i Sala, Lluís (1971). «Kafka: una escriptura processada», dins Kafka, Franz (1971). *El castell*. Traducció de Lluís Solà i Sala. Barcelona: Aymà, S.A. Editora, 5-12.
- Steiner, George (1999). *Errata. Una vida a examen*. Traducció d'Albert Mestres. Barcelona: Edicions Proa.
- Torrents, Ricard (1965). «Entorn de La carta al pare», dins Kafka, Franz (1974). *Carta al pare*. Traducció de Ricard Torrents. Barcelona: Editorial Lumen, 65-91.
- Triadú, Joan (1982). *La novel·la catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62.
- Triadú, Joan (2011). *Atentament. Lectures crítiques*. Barcelona: Edicions Proa.
- Vilardell, Laura (ed.) (2016). *Traducció i censura en el franquisme*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Con el soporte de:

Cien años después de su muerte, Franz Kafka es un autor en transformación y uno de los clásicos más enigmáticos de la modernidad. A pesar de su anclaje en lo cotidiano y de su lenguaje sumamente claro y sin adornos, su obra —es un lugar común— no se alcanza a comprender. Los ensayos reunidos en el presente volumen conmemorativo parten de esta inaccesibilidad de la obra kafkiana y la asumen como una invitación a arrojar nueva luz, si cabe, sobre aspectos concretos de la producción del autor praguense, sea ensayando nuevos enfoques poetológicos, releendo ensayos críticos clásicos, meditando sobre la (im)posibilidad de traducirlo, valorando los traslados existentes (al español y al catalán) o explorando modelos de recepción creativa. Se dirigen tanto a un público experto y académico como al lector común, a los que se asoman por primera vez, o segunda, a la obra kafkiana, a todos los que siguen y deberán seguir repitiéndose la pregunta que, al parecer del escritor César Aira, sobrevuela su obra entera: ¿de qué está hablando?

Facultat de Filologia
i Comunicació

**Documenta
Universitaria**

@DocUniv
documentauniversitaria.com